

SÜLEYMAN B. EL-HÂC ÖMER ET-TRABZONÎ VE ESERLERİ

Hüseyin ÖRS*

Hayatı

Yapmış olduğumuz araştırmalarda *Şerhu Dîbâceti İîsâgûcî* adlı risâlenin müellifi Süleyman b. el-Hâc Ömer et-Trabzonî hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Dönemin İstanbul âlimlerini ele alan Fındıklı İsmet'in eseri-eksik-, *Kâmûsu'l-A'lâm* ve dönemin kroniklerinden yapmış olduğumuz taramalarda müellife dair herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Müellif hakkındaki bilgilerimizin yegâne kaynağı kendisinin yazmış olduğu risâlenin başında ifade ettiği bilgiler ile sınırlıdır.

Eseri

Şerhu Dîbâceti İîsâgûcî

Risâlenin yazarı kendisini risâlesinin başında Süleyman b. el-Hâc Ömer et-Trabzonî olarak tanıtmaktadır. Kendisi hakkındaki bu künye bilgisinden sonra risâlesinin telif sebebine geçmekte ve risâlenin telif zamanına dair bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre yazar bu risâleyi Şeyhülislâm Hamidizâde Mustafa Efendi (ö. 1208/1793) döneminde öğrencilerinin ders talebi üzerine kaleme almıştır. Hamidizâde Mustafa Efendi ilmiyeyi ıslah etmek adına 27 Muharrem 1204'te (17 Ekim 1789) Şeyhülislamlık makamına getirilmiş, 8 Receb 1205'te (13 Mart 1791) ise azledilmiştir. Buna göre risâlenin telif zamanı da Hamidizâde Mustafa Efendi'nin şeyhülislamlık makamında bulunduğu 1204-1205 (1789-1791) yılları arasında olmalıdır.

Süleyman et-Trabzonî, risalesinin başında telif sebebine dair bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre öğrencileri kendisinden Ebherî'nin İîsagoci metnini okutmasını talep etmiş, kendisi de bu teklifi kabul edip ders verdiği esnada İîsagoci'nin mukaddimesinin kapalı olup sırlarının açığa çıkarılması gerektiğini düşünmüş ve daha önce kimsenin açıklamadığı bu kapalı yerleri şerh etmek üzere bu risalesini kaleme almıştır. Müellifin bir müderris olduğu ve bir ders halkasına sahip olduğunu bilmemize rağmen bu halkanın İstanbul'da mı yoksa Trabzon'da mı olduğuna dair elimizde bilgi bulunmamaktadır. Ancak müellifin kroniklerde yer almaması ve Trabzon nisbesine sahip olması kurmuş olduğu bu ders halkasının Trabzon'da olmasını kuvvetlendirmektedir.

Süleyman et-Trabzonî'nin yazmış olduğu bu risâlenin hem Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerinde hem de yurt dışındaki kütüphanelerde birden çok nüshası bulunmaktadır. Genel bir araştırma neticesinde Türkiye yazma eser kütüphanelerinde on üç tane nüshasını tespit ettik. Bu nüshalar içerisinde telif tarihine en yakın nüsha, Kastamonu Yazma Eser Ktp. 472 demirbaş numarasında bulunan ve 1208 yılında istinsah edilen nüshadır. Bu nüshayı zaman açısından Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Uşşaki Tekkesi, 14 demirbaş numarasındaki nüsha takip etmektedir. Bu nüshanın istinsah tarihi ise 1217 olup Muhammed b. Ali adında bir öğrenci tarafından kopyalanmıştır. Erken tarihli bu nüshalar dışında Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesinde Ulucami 9639, 7843 ve Haraccı 1379 olmak üzere

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku, Doktora öğrencisi; Türkiye Yazma Eserler Kurumu, Yazma Eser Uzmanı. Mail: 21.orshuseyin@gmail.com. orcid.org/0000-0002-5146-4660

üç nüshası bulunmaktadır. Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesinde ise 2515, 5032 ve 6728 demirbaş numaralarında üç tane nüshası yer almaktadır. Konya, İstanbul-Süleymaniye ve Ankara Milli Kütüphanesinde ise altı nüshası vardır. Nüshalarının Türkiye'nin önemli ilim merkezlerine dağılmış olması bize Osmanlı mantık geleneği içerisinde bu risâleye kısmî bir rağbetin olduğunu göstermektedir. Ayrıca nüshalarının Kuveyt gibi yurt dışında da bulunması nüshanın geç olsa da farklı coğrafyalara intikal ettiğini göstermektedir.

Risâlenin adı bu nüshaların bazılarında yer almazken bazılarında ise *Şerhu Dîbâceti İsâgûcî*, *Şerhu Dîbâceti Risâleti'l-Ebherî*, *Hâşiye alâ Dîbâceti İsâgûcî* gibi adlarla kayıtlara geçmiştir. Müellifin kendisi ise risâlesine özel bir isim vermemekle beraber dîbâcedeki kapalı yerleri "şerh" edeceğini belirtmiştir. Şerh kelimesini kullandığı için "Şerhu Dîbâceti İsâgûcî" adı tercihe daha şâyândır.

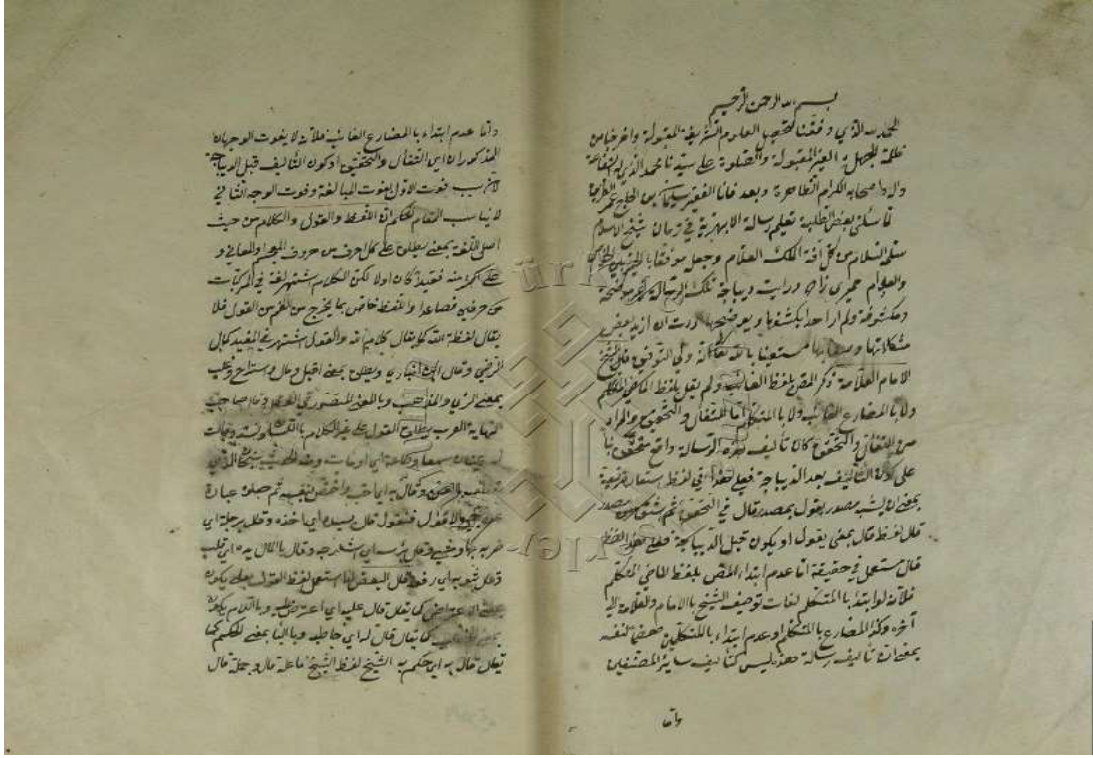
Müellif bu risalesinde Ebherî'nin iki üç satırlık mukaddimesini/dîbâcesini şerh etmektedir. Mukaddimenin Arapçası şöyledir:

قال الشيخ الإمام العلامة أفضل المتأخرين، قدوة الحكماء الراسخين أثير الدين الأبهري، طيب
الله ثراه وجعل الجنة مثواه، نحمد الله تعالى على توفيقه ونسأله هداية طريقه ونصلي على رسوله
محمد وآله وصحبه و عترته.

Süleyman et-Trabzonî dîbâceyi hem dil bilgisi açısından hem de manâsı yönünden ele almaktadır. Müellifin başlarken mazî sigasını kullanmasını, imâm, allâme, şeyh, müteahhirîn, hukemâ, tarîk, tevfiik, hidâyet ve salât gibi kelimelerinin niçin kullanıldığını, bu kelimelerin cümledeki konumları, müellif ile olan ilişkilerini teker teker incelemektedir. Müellif, Ebherî nisbesi ve bunun hakkında yazılanları da kısaca aktarmakta, mukaddimedeki dua cümlelerini ise tahlil etmektedir. Mukaddimeyi şerh ederken önceki eserlerden istifade ettiğini açıkça zikretmemekle beraber konunun daha geniş açıklaması için İsâgûcî şerhlerine yönlendirmelerde bulunmaktadır. Müellif önceki şârihlerin mukaddimeyi gerektiği gibi açıklamadıkları için kapalı yerleri bu risâlesinde şerh etmeye çalışmıştır.

Resim 1: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Yeni Medrese, 180 demirbaş numarasındaki nüshanın ilk varakları

Resim 2: Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, 472 demirbaş numaralı nüshanın ilk varakları

Kaynakça

- Gür, Süleyman, “Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Denemesi”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2018), 155-239.

